

Список використаних джерел

1. Березівська Л.Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті [Текст] : монографія / Л. Д. Березівська ; Інститут педагогіки АПН України. - К. : [СПД Богданова А.М.], 2008. - 405 с. - Бібліогр.: С. 345-405.
2. Бібліографія //Вільна українська школа.- 1918 р.- № 5 – 6.- С. 94 – 96.
3. Вікул М. Українсько-Російський словник термінів з фізики і хімії.- Гадяч на Полтавщині, 1918.
4. Єдина школа //Вільна Українська школа.- 1917.- № 2.- С. 65 – 68.
5. Законопроект про асигнування Міністерству народної освіти п'ятидесяти мільйонів карбованців. ЦДАВОВ.Ф. 2582. Опис 1. Справа № 11. Аркуші 15 об.– 16.
6. Особова справа Г.Г.Холодного. Ф. 166. Опис 12. Справа № 8760. Аркуші 1 – 2.
7. Програми для вищих початкових шкіл.- Кам'янець-Подільський, 1918.- 46 с., С. 1 – 2.
8. Проспект українських підручників (зазначено й ті, що мали бути надруковано до наступного 1918/19 шкільного року).- К.: Видавничий відділ Міністерства освіти, 1918.- 23 с.
9. Рецензії на шкільні підручники, які розглядалися в спеціальних комісіях при Міністерстві освіти по 1 липня 1918 р. З додатком проспектів шкільних підручників різних видавництв.- К. : Друкарня Київської Губернської народної управи, 1918.- 96 с.
10. Рішення ІІ Всеукраїнського учительського з'їзду в Києві //Вільна українська школа.- 1917.- № 1.- 2 – 3.
11. Сокульський Д., Сірополко С., Домбровський А. Проект Єдиної школи в Україні.- Львів : Т-во «Взаїмна поміч Українського Вчительства», 1938.- 31 с.
12. Сухомлинська О.В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки нового виміру // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002. Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України /Академія педагогічних наук України.- Частина 1.- Харків: "ОВС", 2002.- С. 37-54.

In the article the questions of development of didactics of physics are probed in Ukraine in a period re-erecting of Unique school. Influence of sociokul'turnikh factors is analysed on forming of school physical education and pre-condition and feature of this process. The value of achievements of domestic didactics of physics is grounded for subsequent development of theory practices of studies of physics at general school.

Key words: *Unique school of Ukraine, physical education, development of didactics of physics.*

УДК 378.147.091.31-051(477) «192»

Горбатюк О. В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ В УКРАЇНІ У ДВАДЦЯТИХ РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розкрито окремі аспекти підготовки педагогічних кадрів в Україні у двадцятих роках минулого століття, які особливо яскраво відображають вплив політико-ідеологічних чинників на становлення системи педагогічної освіти в означений період.

Ключові слова: *система вищої педагогічної освіти в Україні, підготовка педпрацівників в УСРР у 20-і рр.. ХХ століття*

Шлях до інтеграції України в європейський освітній простір лежить у площині вивчення, конструктивного переосмислення та узагальнення з позицій демократизації та гуманізації досвіду розвитку системи освіти в Україні в минулому. З огляду на це, особливої актуальності набуває дослідження проблем становлення та розвитку вітчизняної вищої педагогічної освіти

в цілому та змісту й організації підготовки майбутніх педагогів зокрема. Особливо плідними у сенсі реформування освітньої системи були 20-і роки минулого століття, тому висвітлення досвіду впровадження у навчальний процес вищих навчальних закладів широкого спектру інноваційних для того часу методів, форм, прийомів навчання видається нам особливо актуальним.

Проблема становлення та розвитку системи освіти в Україні привертає увагу сучасних істориків педагогіки до різних аспектів досліджуваного питання. Зокрема, О. Сухомлинська в своїх наукових розвідках торкалася питань розвитку педагогічної науки в УСРР у 1920-1933 рр. Проблемам становлення української національної школи в зазначений період присвячено праці С. Філоненко. Характерним особливостям розвитку шкільної мережі та визначенню місця загальноосвітніх закладів у культурному житті українського суспільства 20-30-х рр. ХХ ст. присвячено наукові праці В. Борисова, В. Липинського, Л. Пироженко. Різні аспекти проблеми генези вітчизняної системи освіти в цілому та методики навчання зокрема знаходяться у колі наукових інтересів сучасних істориків і методистів Н. Гупана, В. Курило, П. Мороза, О. Помегун, А. Приходько, Г. Пустовіта, М. Рапаєвої, Ю. Шаповала, В. Шепотько та ін.

Мета статті – висвітлити і проаналізувати окремі аспекти підготовки майбутніх педагогів у двадцять роки ХХ століття в Україні, показати вплив тогочасної ідеології на формування системи педагогічної освіти.

Формування системи педагогічної освіти України у 20-х роках минулого століття в цілому та її окремих складових (змісту, мети, форм, типів навчальних закладів та їх взаємодії тощо) відбувалося у тісному взаємозв'язку з об'єктивними закономірностями соціально-політичного, економічного і культурного розвитку країни у цей період.

Стрижневим завданням усієї радянської системи освіти у 1920-ті роки було виховання громадянина нового комуністичного суспільства. На його реалізацію спрямовувалися розробка нового змісту освіти, творчі пошуки форм і методів навчально-виховного процесу на всіх ділянках системи освіти. Тому особлива увага у цей період у вищих педагогічних закладах зосереджувалася на ідеологічному вихованні майбутніх учителів, які складали вивчення ними праць класиків марксизму-ленінізму, присвячених проблемам освіти і виховання. В основу розробки першого офіційного плану для педагогічних навчальних закладів в Україні, затвердженого у 1921 році, було покладено саме таке ідеологічне підґрунтя: «Завдання підготовки педагогів нового типу полягає в тому, щоби довести до них ідеї комуністичного виховання і дати достатню загальнотеоретичну і спеціально педагогічну підготовку» [3, с. 87].

Процес навчання у вищих педагогічних навчальних закладах вибудовувався так, що теоретичні знання студенти одержували завдяки вивченню загальних та спеціальних дисциплін, а це, в свою чергу, забезпечувало не лише високий фаховий рівень, а й енциклопедичність їх знань та різнобічний розвиток. Півтора року, згідно з планом, відводилося на вивчення загальнотеоретичних дисциплін, решта часу – на проходження теорії та практики соціального виховання.

Загальнопедагогічна підготовка на першому році навчання складалась з трьох курсів: вступу до педагогіки, азбуки праці, та фізичного розвитку, семінару із соціального виховання. У відсотковому співвідношенні загально педагогічна підготовка складала 17% від загальної кількості тижневих годин (36 год.). На другому році навчання вона вже становила 72% (26 годин та тиждень). І на третьому курсі майже всі 100% навчального часу (36 год.) на тиждень були присвячені вивченню дисциплін педагогічного циклу: «Організація радянської системи освіти і установ соцвиху», «Статистика народної освіти», «Охорона дитинства», «Дитячий будинок – комуна», «Методика соцвиху» тощо. Навчальні плани вирізнялися розмаїттям навчальних дисциплін і орієнтували на підготовку кваліфікованого спеціаліста широкого профілю. Головний акцент при розробці навчальних планів робився на історію педагогіки як скарбницю прогресивних педагогічних ідей минулого, вивчення, аналіз та переосмислення яких мало сприяти формуванню у студентів педагогічних навчальних закладів вміння розкривати та аналізувати процеси і явища в не лише в галузі освіти, а й визначати головні тенденції і

закономірності соціально-політичного, економічного і культурного розвитку країни в цілому. Вважаємо, що багатопредметність у навчальних програмах педагогічних ВНЗ у 20-х роках ХХ століття уможливлювала досягнення головної мети у процесі підготовки майбутнього вчителя: забезпечення його високого фахового рівня, всебічного розвитку і здатності застосовувати свої знання і вміння у різних сферах педагогічної діяльності.

Основні постулати тогочасної системи педагогічної освіти були спрямовані на повну відповідність педагогічної освіти радянській політиці в галузі культури і економіки, а кожен тип педагогічної школи повинен бути прямим відображенням функцій тієї школи, для якої він готував педагогічні кадри. Це означало, що кожен майбутній педагог мав бути переконаним марксистом. Адже вважалося, що лише глибоке розуміння суспільних явищ і вміння розумітися на них з точки зору революційного марксизму, дає можливість педагогу з'ясувати для себе соціальне підґрунтя сучасної школи, її класову суть, основні принципи радянської педагогіки. Наступною вимогою був тісний зв'язок педагога з робітничим класом і селянством, здатність поєднувати кожен крок освітньої роботи у школі з виробничою трудовою діяльністю, з технікою і економікою місцевого виробництва, з громадською та господарською діяльністю. Виховний потенціал учителя лише тоді буде зреалізованим, якщо він досконало вивчить умови життя, середовище, інтереси своїх учнів, оволодіє сучасними методами прогресивної педагогіки, яка в жодному разі не визначає освіту як самоціль, а поєднує її з виробництвом, вирішуючи тим самим головне завдання трудової школи: виховання працездатного громадянина, будівника комуністичного суспільства, борця за ідеали робітничого класу [1, с. 71].

Виховання марксистського світогляду педагога-соцвиховника, насамперед, передбачало його громадянську підготовку до майбутньої педагогічної діяльності: «Педагога соцвиховника в першу чергу треба навчити користуватися тим могутнім струментом, що зветься марксістським методом, треба утворити в ньому стрункий, педагогічно-активний марксістський світогляд [2, с.8]. Таке виховання майбутнього педагога не обмежувалося лише політосвітою, вивченням суспільствознавчих дисциплін, а спрямовувалося на активізацію громадсько-політичного виховання, яке перш за базувалося на поєднанні виробничо-наукової підготовки з громадсько-політичною, тобто виробничий процес слугував підґрунтям для побудови навчально-виховного процесу у педвузі. Кожен студент повинен був глибоко освоїти основи фабрично-заводського або сільськогосподарського виробництва, знати економіку, техніку, життя села, району, вміти працювати на підприємстві або у сільському господарстві. В той же час він повинен був не лише знати ідеологію робітничого класу, а й сам стати частиною цієї ідеології [5, с.10].

Важливе місце у навчальних програмах і планах цього періоду займала педологія, оскільки справжній педагог мав би бути обізнаним не лише в особливостях дитячої психології, а й розумітися на принципах організації дітей у колективі, володіти теорією і практикою соціального виховання. Вважалося, що в системі виховання колективів у всі часи і для усіх без винятку вікових категорій був і є стрижнем, навколо якого відбувається процес становлення особистості, формування її поглядів і переконань, визначення загальної спрямованості. Починаючи з 1924 року, коли дитячий комуністичний рух було визначено як основу соціального виховання, головний акцент у вихованні та загально педагогічній підготовці майбутніх вчителів ставився на педагогіці колективу і відповідно – здатності майбутнього вчителя працювати у дитячому колективі. Саме цей критерій став визначальним при формуванні змісту навчально-виховного процесу у вищих педагогічних закладах. До навчальних планів більшості педвишів було введено такі навчальні дисципліни як педагогіка особистості і колективу, основні проблеми педагогіки, історія педагогічних течій, історія соціального виховання і рефлексології. визначальними критеріями у змісті виховання висококваліфікованого фахівця-педагога [1].

Основними категоріями змісту виховання високо кваліфікованого фахівця-педагога в означений період були педагогічна творчість, професійні особистісні якості, здатність застосовувати свої знання та вміння у різних сферах педагогічної діяльності тощо. У цьому контексті можна визначити такі стратегічні напрями у розв'язанні проблеми формування

змісту тогочасної педагогічної освіти в Україні, а також визначення головних форм і методів навчання та виховання:

- підготовка педагога-марксиста, комуніста, суспільника з широким політичним світоглядом (ідеологічна підготовка);
- виробнича підготовка учителів, в основу якої покладалося обов'язкове ознайомлення кожного студента педвузу як з виробництвом в цілому, так і з основними його галузями на окремому виробництві;
- залучення з перших років навчання студентів до практичної політико-просвітницької діяльності і знайомства з усіма видами шкільної роботи;
- спеціалізація, яка відбувається в тому чи іншому типі навчальних закладів.

Інститути народної освіти, педагогічні курси стають у цей час осередками культурно-педагогічного життя і така практика всіяко заохочувалася. Ось як оптимістично заявив про це у своєму виступі на Третій Всеукраїнській педагогічній конференції ректор Одеського інституту народної освіти Самулевич: «Пролетарське студентство своєю роботою поза стінами школи – в підшефних організаціях, в селах серед неможливого селянства, серед робітничих організацій – дало можливість поставити питання про ІНО і педкурси як про суспільні організації, як про культурно-педагогічні центри. Звичайно, ще далеко той стан, коли не лише студентський актив, але й уся студентська маса буде приймати жваву участь в суспільній роботі і в розбудові самого ВУЗу, і далеко той стан, коли ІНО та педкурси будуть авторитетними перед всіма зацікавленими в них організаціями. але «крига скресла», а окремі інститути і педкурси вже й тепер зробили у цьому напрямку все, що лише можна було зробити» [1, с. 177].

Для пришвидженої реалізації таких завдань у цей період було взято курс не лише на зміну соціальної структури студентського та викладацького складу вищих педагогічних закладів (а втім, і педагогічних курсів також) за рахунок поповнення їх вихідцями із робітників і селянської бідноти, а й на урізноманітнення виховної роботи, спрямованої на формування комуністичного світогляду, зростання її політичної свідомості, розуміння питань сучасності, законів суспільного розвитку. З цією метою створювалася ціла мережа гуртків і клубів політичного спрямування, які б мали готувати педагогів-громадян, політпрацівників з високим політичним і культурним рівнем. Окрім цього, на учасників таких гуртків покладалася організація і проведення державних і революційних заходів. Як приклад, у 1924 році у Харківському Інституті Народної Освіти було створено «Клуб червоного вчителя», першочерговим завданням якого було «дати державі педагога-громадського діяча, що міг би академічні знання застосувати до мас, активно в ній працювати, підвищувати політосвітній рівень трудящих, допомагати в масовій роботі клубу».

Гуртковою роботою було охоплено майже все українське студентство педвишів. Робота проходила за такими напрямками: адміністративно-господарський; поглиблено-гуртковий; масовий (проведення революційних і клубних свят, клубних вечорів, лекцій, доповідей, державних свят тощо) і бібліотечний.

Серед розмаїття гуртків, які функціонували у двадцятих роках ХХ століття у педагогічних освітніх закладах, варто виокремити :

- професійні (пророблення історії проффруху на Україні і на Заході);
- педагогічно-академічні;
- художні (літературно-український, літературно-російський, спортивний, атеїстичний, натуралістичний, краєзнавчий, кореспондентський, музично-вокальна студія, бібліотечний, української мови, художній, драматичний, хор, оркестр). Крім того, були гуртки педхроніки і педкваліфікації, які потім злилися в єдині.
- міськомовські гуртки (школа політграмоти, школа лікнепу, школа малописьменних, школа підвищеного типу) [4, с.65].

Як бачимо із наведеного переліку, ідеологічне підґрунтя визначало зміст і структуру всієї тогочасної освітньої системи в Україні, а її формування і функціонування було невіддільним

від об'єктивних закономірностей соціально-політичного, економічного і культурного розвитку країни у цей період. В основі модернізації системи освіти в Україні була докорінна зміна дореволюційної концепції та схеми вищої, середньої й початкової школи, для якої повинна була готуватися нова генерація педагогічних працівників – радянська за духом і соціалістична за змістом.

Список використаних джерел

1. Зотин М. Третья Всеукраинская конференция по педагогическому образованию. // Путь просвещения. 1924. №8. - С. 15-27.
2. Калашников А. Основные проблемы педобразования // На путях к новой школе, 1923. № 7-8. - С. 14-26.
3. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917 – 1985). – К. : Либідь, 1992 – 196 с.
4. Мостовий П. До питання про форми і методи організації педпроцесу у Вишах // Комуністична освіта. 1933. №1. - С. 62-69.
5. Шульгин В. К вопросу о подготовке учителей // На путях к новой школе. 1923- № 7 – 8. - С. 26-33.

The article exposes some aspects of training of pedagogical personnel in Ukraine in the 1920s, which display the influence of political and ideological factors over the process of pedagogical education system development in that period.

Key words: *high pedagogical education system in Ukraine, training of pedagogical personnel in the 1920s.*

УДК 374.72-055.2(73)

Горук Н. М.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЖІНОК У США

У статті розглянуто досвід організації неформальної освіти жінок у США на прикладі діяльності жіночих об'єднань різного спрямування. Здійснено описово-інтерпретаційний аналіз свідчень учасниць неформального навчання та виокремлено головні напрями, форми, методи й ефективні шляхи реалізації неформальної освіти для жінок.

Ключові слова: *освіта дорослих, неформальна освіта жінок, жіночі організації, навчальні програми та тренінги.*

В умовах соціальних та економічних перетворень в Україні набуває значення додаткова освіта дорослих як джерело неперервного розвитку людини та запорука постійного оновлення знань [1, с. 67]. Прикладом такої освіти є неформальне навчання жінок, яке є важливою ланкою концепції неперервного навчання і утвердження жінки як дієвого агента соціальних, політичних та економічних змін. Однією з країн, у якій набула значного розвитку теорія і практика додаткової освіти, а саме неформальної, відповідно до самотності, своєрідності кожної людини незалежно від статі, віку, національності, фізичної спроможності є США.

Проблеми додаткової освіти представляють значний інтерес для українських науковців. Психолого-педагогічні особливості сучасної освіти дорослих висвітлено у публікаціях С. Болтівця, С. Гончаренка, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, С. Сисоевої, Л. Сігаєвої, І. Фольварочного та інших. Особливості неформальної освіти дорослих у країнах Європи простежено й проаналізовано у роботах В. Давидової, Т. Десятова, О. Огієнко, В. Скульської.